

Неолошка истраживања: COST акција ENEOLI

РАД ПРИМЉБЕН:

26. март 2024.

РАД ПРИХВАЋЕН:

20. март 2025.

Ивана Лазић Коњик

ivana.konjik@isj.sanu.ac.rs

ORCID: 0000-0003-0840-0140

Вања Миљковић

vanja.miljkovic@isj.sanu.ac.rs

ORCID: 0000-0001-5730-533X

Милица Божић Синчук

milica.sincuk@isj.sanu.ac.rs

ORCID: 0000-0001-9662-1968

*Српска академија наука и
уметности*

Институт за српски језик

Београд, Србија

Пројекат под називом *Европска мрежа за лексичке иновације* (енг. *European Network On Lexical Innovation*, скраћено ENEOLI)¹ отпочео је крајем 2023. године као део COST програма. Пројекат окупља мултидисциплинарни тим стручњака у области језичких, неолошких лексиколошких истраживања и информатичаре који се баве језичким технологијама. Циљ пројекта је да се у наредне четири године истраживачи из европских земаља и шире повежу и размене знања, искуства и примере најбоље праксе у области проучавања нових речи и израза, тзв. лексичких иновација, са намером реализације одређених конкретних задатака у овој области. У акцији учествује више од 200 научника из преко 30 европских земаља међу којима су и представници научних институција из Србије који се баве наведеном проблематиком: тим истраживача лексикографа из Института за српски језик САНУ у Београду и тим истраживача информатичара који се баве развојем језичких модела и језичким технологијама за српски језик са Рударско-геолошког факултета Универзитета у Београду.²

1. ENEOLI

2. CA22126 - European Network On Lexical Innovation (ENEOLI)

Организована неолошка истраживања новијег су датума, иако је проучавање нових речи раније привлачило пажњу језичких стручњака. Интензивирају се од друге половине XX века, када се неологија издваја као посебна лексиколошка дисциплина. Мада се под неологизмом уопштено подразумевају нове речи или изрази и нова значења постојећих речи, сам појам још увек није довољно прецизиран због чега се у литератури јављају различита тумачења. Пред научницима окупљеним око ENEOLI акције стоји озбиљан задатак преиспитивања и развоја теоријског, истраживачког и методолошког одређења неологије као научне дисциплине.

Темељни принципи COST организације заснивају се на начелима унапређивања и ширења научне изврсности, подстицања интердисциплинарности научних истраживања, оснаживања младих истраживача, равноправности и отворености, што се остварује кроз изграђивање истраживачких мрежа, тзв. акција, одн. пројеката. Делјење идеја, знања и искустава остварује се учествовањем у радним групама, на радионицама, тренинзима, као и на конференцијама и семинарима. Пројекат ENEOLI једна је од таквих COST акција у чијем су фокусу истраживања лексичких иновација у различитим европским језицима. Истраживачи ће покушати да ову младу лингвистичку дисциплину што прецизније терминолошки кодификују како би се њена методологија могла развијати у правцу интердисциплинарности и повезивања са савременом рачунарском технологијом.

Према пројектном предлогу, научни програм акције подељен је у четири тематске целине организоване у виду радних група са следећим задацима:

1. израда дигиталног вишејезичног појмовника отвореног приступа у којем се дефинишу и илуструју појмови неологије (*Вишејезични речник неологије*);
2. истраживање метода, дигиталних ресурса и алата који су доступни за проучавање лексичких иновација (*Методe, дигитални ресурси и алати за неологију*);
3. спровођење дијахронијских и синхронијских компаративних неолошких истраживања (*Дијахронијска и синхронијска компаративна проучавања неологије*);
4. осмишљавање иновативних облика обуке у области неологије (*Обука из неологије*).

Будући да је акција у почетној фази реализације, у току је конкретизација планираних задатака који ће бити остварени у наредном

четворогодишњем периоду. У плану је израда сајта акције на којем ће детаљно бити представљени сви садржаји везани за предстојеће активности.

У оквиру прве радне групе, *Вишејезични речник неологије*, активности су усмерене на израду вишејезичног термилошког речника неологије у отвореном приступу који ће представљати интернационалну базу метајезика ове релативно нове лингвистичке дисциплине, што ће омогућити боље повезивање међународне истраживачке заједнице у датој области. Предвиђено је да речник буде направљен у неколико сукцесивних корака који обухватају састављање специјализованог корпуса лингвистичких радова о неологизмима, идентификовање основних концепата који се користе у неолошким истраживањима, дефинисање микроструктуре речничког чланка, све до израде самих лексикографских чланака. У току је реализација првог корака који подразумева састављање електронске базе неолошких радова објављених у националним и интернационалним лингвистичким часописима и зборницима радова, монографија, докторских дисертација које се баве питањима неологије као и неолошких речника. База ће омогућити увид у истраживачку праксу различитих језика, међу којима и српског језика. До сада прикупљене референце поуздано показују развој неолошке мисли у полувековном распону од шездесетих година XX века, од када потиче најстарија приложена публикација, док је највише приложених радова настало у другој и трећој деценији XXI века што потврђује да је сада прави тренутак да се истраживачке праксе различитих научних и језичких средина на овај начин повежу. Пред члановима радне групе налази се низ изазовних питања о методологији израде специјализованог термилошког неолошког речника на основу установљене вишејезичне базе – од питања идентификовања релевантних термина и одређивања ширине неологије као научне дисциплине, њеног преплитања са другим језичким појавама, до тога у ком ће се правцу вишејезична природа речника остварити: да ли израдом узорног речника неолошких термина за један језик који ће постати еталон за израду речника других језика или паралелном израдом једног вишејезичног речника. Решавање наведених проблема поред језичких стручњака, лексиколога и лексикографа, подразумева учешће стручњака у области језичких технологија, што ће омогућити да се планиране активности на изради дигиталне базе и вишејезичног неолошког термилошког речника успешно реализују.

У оквиру друге радне групе, *Методе, дигитални ресурси и алати за неологију*, активности су усмерене на обједињавање најсавременијих дигиталних ресурса и алата посебно развијених за истраживање лексичких иновација који ће се учинити доступним истраживачкој заједници и широј јавности у виду онлајн репозиторијума. То су, пре свега, речници нових речи, једнојезични и вишејезични, снабдевени различитим релевантним лингвистичким информацијама, и специјални или општи корпуси намењени регистравању и експерцији неологизама који ће омогућити благовремено регистравање нових лексичких јединица и поуздано праћење њиховог развоја (фреквентности, продуктивности и статуса у лексичком систему). Циљ је да се подстакне интердисциплинарни приступ у неолошким истраживањима, одн. да се неологија чвршће повеже како са другим лингвистичким дисциплинама, социолингвистиком, психолингвистиком и др., тако и са савременим рачунарским технологијама као што је вештачка интелигенција, што ће створити добре методолошке основе за потпуније синхроне и дијахроне описе и анализу неолошке грађе. Приступ и предвиђени активностима ове радне групе омогућавају да се за мање језике као помоћни ресурси и алати користе ресурси и алати који су већ развијени за такозване велике језике, што пружа прилику да се кроз ову акцију унапреде актуелна решења и за српски језик.

Активности треће радне групе, *Дијахронијска и синхронијска компаративна проучавања неологије*, усмерена су на мерење „пропустљивости“ језика за спољне утицаје (нарочито у области нових дигиталних и веб технологија) и степена реактивности који показује у процесима стварања и ширења нових израза, што ће подразумевати спровођење истраживања унутар више језика и њихово упоређивање. Глобализацијске тенденције, које имају доминантно англоамерички карактер, захтевају међусобна поређења актуелног стања и мерење утицаја енглеског језика на друге језике. Планиране су следеће теме у оквиру ове радне групе: место неологизама у менталном лексикону, неологизми и језички варијетети, неологизми из лексикографске перспективе, сливенице итд.

Четврта радна група, *Обука из неологије*, усмерена је на дидактичке аспекте неологије и има за циљ развој методичког приступа неологији на теоријском и практичном нивоу. Акција ће предложити практичну и ефикасну интеграцију неолошких компетенција лексикологији, лексикографији, корпусној лингвистици, социолингвистици и превођењу, настојећи да створи адекватну

методологију за континуирани професионални развој и обуку лексикографа, терминолога, преводаца, наставника, као и за наставну праксу различитих језика. Све то, у коначном исходу, чиниће основу закреирање и унапређење педагошког материјала у оквиру универзитетских наставних планова и програма у извођењу наставе страних језика.

Представљене планиране активности и циљеви ENEOLI акције потврђују да она има вишеструки значај за лингвистичку међународну заједницу јер су циљеви свих радних група усмерени ка остваривању конкретних резултата у теоријским, истраживачким и практичним аспектима неолошких студија. У схватањима језика као динамичног система неологија заузима посебно место будући да представља очигледну тачку додир језика и друштвеног контекста у коме се он испољава – нове речи долазе са појавом нових предмета, новооткривених технолошких и др. појмова и појава, нових ситуација и околности, стања, именовања нових ставова, праваца учења и сл. У неологији, теоријски аспекти језичких проучавања интерферирају са примењеном лингвистиком: језичком политиком, превођењем, језичком дидактиком. Убрзани развој рачунарских технологија пред лингвисте и лексикографе поставља нове изазове у виду стварања и развоја нових методологија за прикупљање, документовање и презентовање нове језичке грађе интегрисањем досадашње, претежно дескриптивне праксе са савременим интердисциплинарним приступом, што омогућава да се поред лексичких иновација паралелно представе пратеће социокултурне околности које до њих доводе. Повезивање истраживача различитих језика који се баве различитим аспектима неологије – синхронизацијом, дијахронизацијом, контрастивним, језичко-технолошким представља значајну научну платформу за реализацију планираних активности.

У српској лингвистичкој средини интересовања за неолошка проучавања осетно су се интензивирала у последњих неколико година, чему је посебно допринело покретање новог научног, тематски конципираног неолошког часописа *Новоречје* (2019). Неколико година уназад часопис *Новоречје* заједно са Филолошким друштвом “Речи” које издаје часопис, организује округле столове и међународне конференције које су посвећене актуелним питањима из области неологије, као што су: англобализми и англокализми, сливенице, конкурси и сајтови за нове речи, деантропонимни неологизми, нове речи у говору деце и младих, нове речи и језички инжењеринг, нове речи на друштвеним медијима

и др. актуелним неолошким темама, што доприноси ширењу увида о неологизмима, начинима њиховог стварања, интеграцији у језички систем, употреби, културолошким аспектима нових речи и др. Српски истраживачи који су укључени у ENEOLI акцију активно учествују у раду овог часописа. Отуда ће сарадња српских истраживача и резултати акције ENEOLI бити изузетно значајни за даљи развој неологије у србистици у европским оквирима како у смислу унапређења теоријских перспектива и усаглашавања теоријско-методолошке апаратуре у даљим истраживањима, тако и за неографску и лексикографску праксу документовања лексичких иновација и њиховог представљања у речницима нових речи и дескриптивним речницима српског језика.

Захвалност

Рад је финансирао Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије по уговорима бр. 451-03-66/2024-03/200174 и 451-03-136/2025-03/200174, закљученим са Институтом за српски језик САНУ.